

Danuta Gburska*

WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK PRAWNICZYCH

Podjmując pracę w Bibliotece Wydziału Prawa i Administracji Filii Uniwersytetu Jagiellońskiego i kontynuując w Bibliotece WPiA Uniwersytetu Śląskiego, odczuwałam potrzebę kontaktów, współpracy, pomocy i wymiany doświadczeń nie tylko z czytelnikami Biblioteki, ale i z bibliotekarzami innych bibliotek naukowych. Spotkania w ramach sieci bibliotek UŚ, z bibliotekarzami w czasie zakupów w księgarniach, na targach książki, Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie pozwalały na krótką wymianę myśli i doświadczeń z pracy, podzielenia się informacjami o nabytkach, oczekiwaniach i problemami czytelników, ale nie były wystarczające.

Bibliotekarze odczuwali potrzebę kontaktów i współpracy bibliotek o tym samym zakresie gromadzenia zbiorów. Okazało się, że te odczucia dzielają także bibliotekarze bibliotek prawniczych.

Biblioteki prawnicze należą do bibliotek specjalnych ze względu na ograniczony zakres tematyczny ich zbiorów. Stanowią także najczęściej organiczną część instytucji, której służą jako zaplecze i warsztat naukowy. W szkołach wyższych należą jeszcze do systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni, który może być zdecentralizowany lub scentralizowany. Ich wiek i wielkość jest różna, ale rola i zadania są podobne. Mają także specyficzną grupę czytelników – pracowników naukowych, prawników i przyszłych prawników, czyli studentów. Oczywiście do tych bibliotek zagląдают także prawnicy praktycy i niepraw-

* mgr Danuta Gburska, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, adres e-mail: danuta.gburska@us.edu.pl

nicy, którzy mają problemy z prawem lub pragnący poznać je bliżej. Biblioteki prawnicze to przede wszystkim biblioteki uniwersyteckich wydziałów prawa, Biblioteka Sejmowa, Biblioteka Instytutu Nauk Prawnych PAN, Biblioteka Sądu Najwyższego i biblioteki sądów i prokuratur, a także biblioteki kancelarii.

Wielkość księgozbiorów bibliotek prawniczych jest różna – do największych należą biblioteki wydziałowe we Wrocławiu, Poznaniu, Katowicach, Warszawie i Krakowie, a także Biblioteka Sejmowa i Biblioteka INP PAN. Czytelnicy (i to nie tylko historycy prawa) poszukują w nich publikacji bieżących, ale także archiwalnych. Próby integracji bibliotek były podejmowane wiele razy. W listopadzie 1966 roku w INP PAN w Warszawie odbyła się konferencja przedstawicieli bibliotek gromadzących zbiory prawne. W jej wyniku postanowiono zainicjować współpracę w skali krajowej pomiędzy tymi bibliotekami przez opracowanie *Informatora* o bibliotekach gromadzących zbiory prawne. Opracowania *Informatora* podjęła się Biblioteka INP PAN. *Informator* został wydany w 1969 roku przez Henryka Wisnera, pod redakcją Wandy Tekli Zawilińskiej.

Formalny impuls do współpracy bibliotek naukowych dała uchwała nr 35 Rady Ministrów z 12 lutego 1971 roku w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (MP 1971, nr 14, poz. 104), która nakładała na biblioteki obowiązek prowadzenia działalności informacyjnej w ramach krajowego systemu informacyjnego. Wtedy z inicjatywą współpracy między bibliotekami prawniczymi wystąpiła mgr Wanda Tekla Zawilińska – kierownik Biblioteki INP PAN. Inicjatywa ta dotyczyła stworzenia projektu schematu klasyfikacji dla bibliotek gromadzących zbiory prawne, ponieważ UKD nie odpowiadała ze względów ideologicznych potrzebom bibliotek, była przestarzała i nie była oparta na marksistowskiej klasyfikacji nauk (!). Nowy projekt opracowano po konsultacjach merytorycznych z pracownikami naukowymi INP PAN. Oparto go na marksistowskiej klasyfikacji nauk. W poszczególnych działach-gałęziach prawo rozdzielono na prawo państwa socjalistycznego, stosując radziecką klasyfikację z 1965 roku, oraz na prawo państwa kapitalistycznego i krajów niżej rozwiniętych gospodarczo, należących do świata kapitalistycznego, które oparto na UKD. Projekt został rozesłany do konsultacji do pracowników naukowych, bibliotek wydziałowych uniwersytetów oraz bibliotek resortowych. Odbyło się kilka spotkań – konferencji, na których poddano projekt druzgocącej krytyce. W rezultacie powstawały nowe wersje coraz bardziej szczegółowe, w których zrezygnowano z podziału prawa na prawo państwa socjalistycznego i kapitali-

stycznego. Schemat był tworzony nie tylko dla bibliotecznych katalogów, ale także dla bibliografii prawniczej.

Po Bibliotece INP PAN inicjatywę współpracy podjęła Biblioteka Sejmowa, której rola znacznie wzrosła po zmianach władz państwowych na początku 1971 roku. Wzrost liczby etatów z 17 do 27 w 1974 roku pozwolił podjąć nowe wyzwania i zadania. W Bibliotece została zatrudniona m.in. prof. Janina Zakrzewska, która już wcześniej w INP PAN przewodniczyła pracom nad schematem klasyfikacji rzeczowej i pomagała tworzyć nowoczesny system biblioteczno-informacyjny dla potrzeb Sejmu. Kontakty z bibliotekami prawniczymi powierzono natomiast mgr Teresie Koperskiej.

W 1974 roku utworzono nowy dział dokumentacji parlamentarnej, a nawet podjęto wstępne prace nad koncepcją automatyzacji czynności bibliotecznych i stworzeniem systemu informatycznego dla potrzeb Sejmu. Planowano rozwój funkcji BS tak, aby stała się Centralnym Ośrodkiem Informacji Legislacyjnej. Zarządzeniem nr 1 Ministrów Kultury i Sztuki, Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz sekretarza naukowego PAN z 26 kwietnia 1979 roku w sprawie ustalania zasad i planu specjalizacji zbiorów bibliotecznych oraz wyznaczenia bibliotek centralnych bibliotece przyznano status Centralnej Biblioteki Legislacyjnej, nakładający w teorii obowiązki w zakresie gromadzenia i opracowania zbiorów. W celu realizacji tej koncepcji została powołana Pracownia Informatyki wyposażona w komputer ODRA. Obok rejestru aktów normatywnych elementem systemu miał być Centralny Katalog Literatury Prawniczej, obejmujący informacje o wydawnictwach zwartych, ciągłych i urzędowych z dziedziny prawa w zbiorach BS oraz 17 innych bibliotek prawniczych (w tym 8 bibliotek uniwersyteckich wydziałów prawa). Biblioteki wydziałowe przysyłały do Ośrodka na kartach formatu A4 rekordy nowych nabytków – przede wszystkim zagranicznych. Przy ogromnych problemach z brakiem możliwości zakupu zachodniej literatury prawniczej uznano, że szybka i pełna informacja o niej w naszych zbiorach jest pierwszorzędą sprawą.

W latach 80. kryzys, ale przede wszystkim postęp techniki komputerowej doprowadziły do całkowitej dezaktualizacji i zaniechania wcześniejszych założeń. Postęp technologiczny, komputeryzacja, zmiany systemowe spowodowały, że inne ośrodki i instytucje podjęły nowe zadania i wyzwania stojące przed bibliotekami. Wcześniejsze spotkania owocowały jednak znajomościami pomiędzy bibliotekarzami bibliotek prawniczych, które przetrwały mimo zmian pokoleniowych.

W maju 2002 roku na zaproszenie kierownika Biblioteki Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego prof. Janusza Bylińskiego doszło do spotkania trzech kierowników bibliotek prawnych – Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Śląskiego – które zapoczątkowało późniejsze spotkania kierowników wydziałowych bibliotek prawnych. W spotkaniu tym uczestniczyła Bożena Górna – ówczesna zastępczyni kierownika BWPAiE, która w rok później przejęła inicjatywę i przewodniczy jej nadal. Dnia 16 czerwca 2003 roku zorganizowała pierwsze spotkanie kierowników bibliotek prawnych, które przyczyniło się do stałej współpracy kierowników bibliotek prawnych. W spotkaniu wzięło udział 7 kierowników bibliotek wydziałowych.

Jest już tradycją, że co roku impreza ta organizowana jest przez inną bibliotekę. Z roku na rok w spotkaniach bierze udział coraz więcej osób, nie tylko kierowników, ale także 2–3 bibliotekarzy – reprezentantów zaproszonych bibliotek oraz wszyscy bibliotekarze, dziekan lub prodziekan z wydziału pełniącego rolę gospodarza. Ponieważ tematów do rozmów nigdy nam nie brakuje, ostatnio staramy się ustalać temat główny. Spotkania, zwiedzanie i imprezy towarzyszące trwają do późnych godzin nocnych.

Z czasem grono osób biorących udział w spotkaniach rozszerzyło się o przedstawicieli z kolejnych bibliotek – Biblioteki Sejmowej, Biblioteki INP PAN, Biblioteki Kancelarii Hogan Lovell i Kancelarii Prawnej Domański, Zakrzewski, Palinka, a także bibliotek szkół prywatnych (Akademii im. Koźmińskiego i Uczelni Łazarzskiego, które chcą czerpać z dorobku i rozwiązań wypracowanych w trakcie zjazdów). Od lat w spotkaniach kierowników uczestniczą także przedstawiciele prawniczego rynku wydawniczego, którzy włączają się do dyskusji nad kształtem nowoczesnej biblioteki prawnej. Jednocześnie wydawcy i dystrybutorzy publikacji otrzymują uwagi na temat oferowanych przez nich usług i produktów (np. wprowadzenie kursu e-learningu do bazy Legalis, rozszerzenie oferty wydawniczej na smartfony¹).

Dotychczas zorganizowano 14 zjazdów, a ostatnie, jubileuszowe, odbyło się w 2017 roku w Szczecinie (już po raz drugi). Podczas tych nieformalnych zjazdów bibliotekarze mieli możliwość odwiedzenia bibliotek we Wrocławiu, Słubicach, Frankfurcie nad Odrą, Berlinie, Szczecinie, Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Opolu i powtórnie we Wrocławiu, Słubicach, Toruniu, Katowicach, Warszawie, Toruniu.

¹ *Współpraca z innymi bibliotekami*, http://biblioteka.prawo.uni.wroc.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=136# (dostęp 15.05.2017).

Charakter spotkań ewoluował. Jednym z celów tych zebrań jest zawiązanie bardziej formalnej współpracy środowiska bibliotekarzy bibliotek prawniczych, wspólne rozwiązywanie problemów, wymiana doświadczeń i stworzenie strategii radzenia sobie z różnymi sytuacjami kryzysowymi, z jakimi na co dzień borykają się pracownicy księżnic. Tematyka pierwszych spotkań koncentrowała się wokół spraw bieżących, dotyczyła przede wszystkim księgozbioru, ponieważ od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku każdy z kierowników borykał się z różnymi problemami związanymi z racjonalnym gromadzeniem księgozbioru (dezorganizacja rynku wydawniczego, przyrost polskiej literatury prawniczej, wysokie ceny). Otwarcie na świat i Europę spowodowało, że należało również w większym stopniu gromadzić wydawnictwa zagraniczne, które stały się niezbędne nie tylko dla komparatystyki, ale w nowej politycznej rzeczywistości pomogły znaleźć rozwiązania prawne, które można byłoby przenieść na grunt polski. Należało odpowiednio koordynować zakupy i ustalić zasady, które dałyby oszczędności i lepszy dostęp do literatury zagranicznej. Wymagało to lepszej znajomości księgozbiorów innych bibliotek, by kupując nowe książki i czasopisma, nie dublować tytułów, co na początku komputeryzacji bibliotek i tworzeniu katalogów *online* było bardzo trudne. Kwestie te były szczególnie istotne w odniesieniu do literatury zagranicznej, jak i wymiany wydawnictw uczelnianych, darów czy dubletów, a także wypożyczeń międzybibliotecznych.

Podczas spotkań niejednokrotnie dyskutowano również na temat różnych możliwości korzystania z zasobów wirtualnych (np. Wirtualnej Biblioteki Prawniczej dostępnej pod adresem: <http://vifa-recht.de/>)² i włączenia się w ich tworzenie. Za istotne zadania bibliotek prawniczych uznano też zacieśnienie współpracy międzyinstytucjonalnej, tak aby zaspokoić potrzeby czytelników. Podejmowane podczas spotkań tematy stały się przyczynkiem do kolejnych dyskusji nad rolą i miejscem bibliotek wydziałowych i instytutowych na współczesnych wydziałach uczelni wyższych. Kwestią wspólną była i jest też budowa nowych budynków wydziałów prawa i bibliotek. Spotkania służą wymianie doświadczeń związanych z adaptacją lokali i przeprowadzkami do nowych pomieszczeń. W ostatnich latach wybudowano nowe wydziały, a w nich biblioteki wydziałowe we Wrocławiu, Katowicach, Toruniu, Warszawie, Łodzi, zaś w Gdańsku, Byd-

² *Drugie Spotkanie Kierowników Polskich Bibliotek Prawniczych*, http://biblioteka.prawo.uni.wroc.pl/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=19&Itemid=184 (dostęp 15.05.2017).

goszczy, Olsztynie i Rzeszowie biblioteki główne. Z największymi problemami lokalowymi boryka się Biblioteka INP PAN i Biblioteka WPiA UAM, która jednak w najbliższym czasie przeniesie się już do nowego gmachu.

W 2006 roku na spotkaniu w Katowicach postanowiono opracować wspólną listę czasopism zagranicznych, zgromadzonych i prenumerowanych w poszczególnych bibliotekach. Pod koniec września 2006 roku powstał taki wykaz, który dostępny jest na stronie WWW inicjatora spotkań³. Wykaz ten corocznie powinien być aktualizowany. Planuje się wzbogacenie wykazu o prezentację zasobów bibliotek wielkich kancelarii prawniczych, które posiadają bardzo ciekawe zbiory. Opracowano także przewodnik po współpracujących z sobą bibliotekach prawniczych. Z czasem formuła spotkań warsztatowo-dyskusyjnych wyczerpała się, a spotkania przybrały bardziej charakter konferencji naukowych lub fachowych, podczas których można poznać specyfikę pracy bibliotek prawniczych. O swojej pracy opowiadają sami bibliotekarze, jak też zaproszeni goście, np. prezentując informacje na temat *Zbiorów cyfrowych w bibliotekach prawniczych* (Wrocław 2011), *Kultury w bibliotekach prawniczych* (Toruń 2012), czy roli i znaczeniu księżnic (*Biblioteka się liczy*, Lublin 2013; *Książka i biblioteka wczoraj i dziś*, Katowice 2014).

Czasami termin organizacji spotkania zbiegał się z inną konferencją, w której uczestnicy mieli możliwość uczestniczyć, np. w 2005 roku podczas trzeciego spotkania w Szczecinie bibliotekarze uczestniczyli w konferencji *Wzorce współpracy bibliotek naukowych w Polsce*, a w 2016 roku w XIV Ogólnopolskiej Konferencji Polskich Bibliotek Prawniczych *Biblioteka prawnicza jako warsztat pracy prawnika – badacza – naukowca* (Warszawa, 22–23 września 2016 r.)⁴.

Pokłosem spotkań kierowników, poza ustaleniami i wymianą informacji, są także publikacje poświęcone ocenie i kierunkom podejmowanej współpracy, które przygotowują uczestnicy zjazdów⁵. Bezpośrednie kontakty osobiste bibliotekarzy mają także na celu na celu skrócenie czasu dostarczania przesyłek wypożyczalni międzybibliotecznej. Przykładem dobrej współpracy może

³ *Współpraca z innymi bibliotekami...*

⁴ M. Gapińska, *XIV Ogólnopolska Konferencja Polskich Bibliotek Prawniczych „Biblioteka prawnicza jako warsztat pracy prawnika – badacza – naukowca”* (Warszawa, 22–23 września 2016 r.), „Nowa Biblioteka” 2017, nr 1, s. 167–170.

⁵ E. Gaca, *Współpraca bibliotek prawniczych w Polsce*, „Rocznik Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego” 2012, 2013, R. 9, s. 75–86

D. Gburska, *Spotkania kierowników bibliotek prawniczych*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2014, nr 2 (36), s. 160–164.

być wypożyczenie międzybiblioteczne pomiędzy bibliotekami wydziałowymi we Wrocławiu i Katowicach. Współpracę nawiązano po tym, jak jeden z czytelników znalazł w potrzebnym mu artykule z czasopisma „Studia Iuridica Silesiana” niezadrukowane strony. Bardzo zależało mu na szybkim dotarciu do reszty artykułu. Krótka telefoniczna prośba z BWPEiA z Wrocławia skierowana do kierowniczkę współpracującej biblioteki w Katowicach spowodowała, że brakujący tekst za pomocą faksu znalazł się po 15 minutach we Wrocławiu. Dzisiaj mając do dyspozycji skanery, nie ma żadnych problemów z przesyłaniem potrzebnych informacji.

Na spotkaniach poruszano też problemy z udostępnianiem starych zbiorów. Część z nich jest w złym stanie lub uszkodzona. Zrodził się pomysł skanowania tych „białych kruków” do biblioteki cyfrowej. Kilka dni po spotkaniu podjęto odpowiednie działania i zeskanowano pierwszą z książek *Kodeks Napoleona* z 1810 roku, który był często wykorzystywany przez czytelników (dostępny na stronie www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/documetadata?id+6697&from+pubstats). Obecnie setki tytułów prawniczych możemy znaleźć w bibliotekach cyfrowych.

Kontakty jednak przede wszystkim miały doprowadzić do zawiązania konsorcjum bibliotek prawniczych, które pozwoliłoby na stworzenie pola do rozmów i negocjowania korzystniejszych cen, warunków umów i licencji baz danych i innych elektronicznych źródeł informacji naukowej, a także ubieganie się w MEN o dotacje na bazy i prenumeratę czasopism zagranicznych.

Do tej pory nie udało nam się uporać z problemami formalnymi (przepisy prawne, statuty poszczególnych uczelni, samodzielność lub podwójne podporządkowanie), mimo pełnego poparcia ze strony dziekanów wydziałów. Nie oznacza to, że nie występujemy wspólnie i nie przekazujemy naszych uwag (czasem bardzo krytycznych i blokujących zakup) koncernom wydawniczym, szczególnie dotyczy to wydawców elektronicznych baz prawniczych. W ostatnich dniach przekazano nam komunikat ze spotkania dziekanów wydziałów prawa w Szczecinie, na którym dziekani postanowili utworzyć konsorcjum, którego wykonawcami będą biblioteki. Mamy nadzieję, że w najbliższym czasie wszystkie formalne i organizacyjne problemy zostaną zakończone pomyślnie.

Spotkania pozwalają nam poznać nie tylko bibliotekarzy i biblioteki prawnicze, ale przy okazji i inne biblioteki w poszczególnych miastach. Dzięki Grażynie Twardak, która kiedyś pracowała w Staatsbibliothek w Berlinie, zostaliśmy wspaniale przyjęci i oprowadzeni po tej bibliotece, a także Bibliotece Bundestagu

i Bibliotece Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Kontakty wtedy nawiązane owocują do dzisiaj.

Przed nami wiele nowych wyzwań i zadań, które niesie m.in. deregulacja zawodu i troska o miejsce bibliotek w ustawie o szkolnictwie wyższym i statutach uczelni. Zmęczeni czasem codziennymi problemami naszych bibliotek, przekonujemy się, że inni mają te same trudności i radości. Jednak po 15 latach możemy powiedzieć, że po spotkaniach wracamy do swoich bibliotek naładowani nową pozytywną energią dającą siły na pokonywanie codziennych, bibliotecznych problemów.